

Marianna Prokop*

SYTUACJA MATERIALNA TKACZEK ZATRUDNIONYCH
W LZPB IM. OBRONCÓW POKOJU

Wstęp

W tkalni mechanicznej LZPB im. Obrońców Pokoju przeprowadzono badania mające na celu ustalenie ekonomicznych skutków zatrudnienia kobiet¹. Jednym z elementów tych badań była ankieta, którą w okresie lipiec-sierpień 1975 r. objęto 970 osób². Większość z nich, bo 97,6% (947 osób) stanowiły kobiety. Pytania zawarte w ankiecie pozwoliły uzyskać następujące informacje o badanej załodze: wiek, stan cywilny i rodzinny, liczba osób pozostających we wspólnym gospodarstwie domowym, liczba dzieci posiadanych i będących na utrzymaniu, wykształcenie tkaczy, staż pracy w zawodzie i zakładzie. Oprócz tych podstawowych, wymienionych wyżej informacji, ankieta dostarczyła również szeregu interesujących danych przydatnych dla badania ekonomicznych konsekwencji pracy zawodowej kobiet. Należą do nich między innymi te, które mówią o sytuacji materialnej tkaczek.

Ogromna przewaga kobiet wśród badanej załogi (mężczyźni stanowią tylko 2,4% - 23 osoby), rzutuje na kształtowanie się wszystkich tendencji w ogólnej strukturze tkaczy. Praktycznie więc omawianie problemów dotyczących całej zbiorowości, bądź tylko

* Mgr, doktorantka w Instytucie Ekonomiki Produkcji UŁ.

¹ Poza autorem w badaniach tych uczestniczyła B. Urbaniak.

² Przedmiotem zainteresowania byli tkacze zatrudnieni w tkalni mechanicznej Zakładu C (ul. Kilińskiego - 826 osób) oraz Zakładu A (ul. Targowa - 144 osób).

kobiet, prowadzi do bardzo podobnych, lub wręcz takich samych wniosków.

Dokonanie jakichkolwiek porównań pomiędzy tymi dwiema grupami tkaczy uniemożliwia ponadto fakt ich zupełnego jakościowego zróżnicowania. Mężczyźni są starsi, bowiem przekroczyli średnio 48 rok życia, natomiast średni wiek kobiet wynosi 41 lat. Jest to wynikiem feminizacji zawodu tkacza. Podczas gdy kobiety w większym lub mniejszym stopniu reprezentują wszystkie grupy wieku, mężczyźni występują tylko w najstarszych.

Ponieważ niemożliwe i niecelowe jest porównywanie w tych warunkach kobiet i mężczyzn, dalsze rozważania zostaną ograniczone wyłącznie do samych tkaczek. Tylko bowiem w ramach tej grupy można dokonywać porównań i próbować wyciągać daleko idące wnioski. Wszystkie zatem tablice prezentowane w niniejszym opracowaniu dotyczą wyłącznie kobiet.

Wśród omawianych tkaczek przeważają osoby pozostające w związku małżeńskim (77,5%). Większość mężatek mieszka ze współmałżonkiem i dziećmi, tworząc typową rodzinę (68,3%). Stan rodzinny wiąże się bardzo ściśle z liczbą osób pozostających we wspólnym gospodarstwie domowym, bowiem większość to rodziny trzy i czteroosobowe (odpowiednio 31% i 30%).

Liczba dzieci posiadanych jest następną cechą charakteryzującą badaną załogę. Największy udział mają kobiety posiadające dwoje (40,3%), a następnie jedno dziecko (28,2%). Tkaczki mające troje i więcej dzieci stanowią tylko ok. 14%.

Odmienne przedstawia się problem struktury omawianej zbiorowości pod względem liczby dzieci na utrzymaniu, przeważają bowiem kobiety wychowujące tylko jedno dziecko. Jest to wynikiem usamodzielniania się dzieci starszych, wskutek czego w wielu rodzinach dwudziestnych pozostało na utrzymaniu tylko jedno dziecko.

Tkaczki, które były przedmiotem badań, reprezentują głównie podstawowy poziom wykształcenia (69%). Dotyczy to prawie wszystkich grup wieku. Szkoły podstawowej nie ukończyło aż 21,3% osób. Tylko nieliczna grupa kobiet (9,6%) legitymuje się wykształceniem ponadpodstawowym (głównie zasadniczym włókienniczym).

Staż pracy omawianych osób w zawodzie tkacza jest długi, bowiem wynosi średnio 20 lat i 10 miesięcy. Również stosunkowo długi jest staż pracy w LZPB im. Obrońców Pokoju (średnio 15 lat i 5 miesięcy).

Zarobki tkaczek zatrudnionych w LZPB im. Obrońców Pokoju

Pytanie dotyczące zarobków badanych tkaczek, postawione w omawianej ankiecie brzmiało: "Ile przeciętnie miesięcznie pani zarabia?" Ponad połowa kobiet (55,1%) odpowiadając na nie określiła swoje miesięczne zarobki jako mieszczące się w granicach 2501-3000 zł. W następnej kolejności (23,4%) podawano zarobki niższe (2001-2500 zł). 15,8% osób umieściło swoje pobory w przedziale 3001-3500 zł, a tylko 4,4% badanych podało, że zarabia więcej niż 3501 zł (patrz tabl. 1).

T a b l i c a 1

Przeciętny miesięczny zarobek tkaczek
wg przeprowadzonej ankiety (w zł)

Grupy zarobków	Liczba tkaczek	%
1401-2000	11	1,2
2001-2500	222	23,4
2501-3000	522	55,1
3001-3500	150	15,8
3501-4000	40	4,2
4001 i więcej	2	0,2
Ogółem	947	100,0

Ź r ó d ł o: Obliczenia własne na podstawie ankiety.

Na podstawie informacji zawartych w tabl. 1 obliczono, że przeciętny miesięczny zarobek tkaczki pracującej na krośnie mechanicznym wynosił w badanym okresie 2746 zł³. Po zweryfikowaniu danych ankietowych w oparciu o listy płac okazało się, że wysokość poborów była wyraźnie w ankiecie zaniżona⁴. Nasuwa się przy-

³ Suma ta została obliczona jako średnia ważona środków przedziałów poszczególnych grup zarobków i liczby tkaczek.

⁴ Wprawdzie weryfikację tę przeprowadzono tylko w odniesieniu do tkaczek zatrudnionych w tkalni Zakładu C, ale tam właśnie pracuje przeważająca liczba ankietowanych kobiet (804). Wszystkie zresztą dokładne badania, mające na celu ustalenie ekonomicznych konsekwencji zatrudniania kobiet, były prowadzone tylko w tym zakładzie.

puszczenie, że w jakimś stopniu powodem tego mogło być podawanie przez tkaczki tylko zarobków netto, to znaczy po odjęciu wszelkich składek (związki zawodowe, kasa zapomogowo-pożyczkowa, ubezpieczenie itp.) oraz rat spłacanych pożyczek. Przeanalizowanie list płac pod tym właśnie kątem wykazało, że w okresie styczeń-sierpień 1975 r.⁵, omawiane potrącenia wynosiły średnio 11,3% płac brutto. Jeśli wielkość tę dodać do wyliczonej poprzednio przeciętnej płacy miesięcznej (2746 zł), to wyniesie ona obecnie 3097,5 zł (2746 + 351,5). Tak wyliczony przeciętny zarobek miesięczny porównano ze średnimi płacami obliczonymi jako iloczyn średniej stawki godzinowej opłaconej w danym miesiącu⁶ i średniej liczby roboczogodzin rzeczywiście przepracowanych⁷ (patrz tabl. 2).

T a b l i c a 2

Średnie płace miesięczne tkaczy
w okresie styczeń-sierpień 1975 r. (w zł)

Miesiąc	Średnia stawka godzinowa (w zł)	Średnia liczba roboczogodzin rzeczywiście przepracowanych	Średnia płaca miesięczna (3 x 4)	Odchylenie (przeciętna płaca 3097,5 - kol. 5)
1	2	3	4	5
Styczeń	17,19	193,0	3 317,7	-220,2
Luty	17,71	172,8	3 060,3	37,2
Marzec	17,59	176,7	3 108,2	-10,7
Kwiecień	18,29	188,8	3 453,2	-355,7
Maj	18,23	169,1	3 082,7	14,8
Czerwiec	18,13	180,8	3 277,9	-180,4

⁵ Okres taki przyjęto z uwagi na to, że jak należy przypuszczać tkaczki podawały w ankiecie swoje przeciętne płace z miesięcy poprzedzających bezpośrednio termin jej wypełniania.

⁶ Stawka ta obejmuje zarówno zarobek akordowy, jak i premie, a także różnego rodzaju dodatki do płac, jak np.: deputaty, dodatek za pracę nocną itp.

⁷ Obliczono ją jako średnią ważoną liczby tkaczy i czasu faktycznie przepracowanego przez poszczególne zespoły tkaczy.

Tablica 2 (cd.)

1	2	3	4	5
Lipiec	17,98	185,1	3 329,0	-231,5
Sierpień	18,64	180,8	3 370,1	-272,6
Średnia płaca w okresie styczeń-sierpień	x	x	3 249,9*	-152,4

* Obliczono jako średnią arytmetyczną ze średnich płac w poszczególnych miesiącach.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie dokumentów przedsiębiorstwa.

Średnie stawki godzinowe prezentowane w tabl. 2 zostały wyliczone jako średnie ważone liczby tkaczy i godzinowych stawek płac przy różnych systemach norm obsługi (No = 4, No = 6 i No = 8 krosien)⁸. Takie podejście do zagadnienia jest pewnym uproszczeniem, gdyż uwzględnia jedynie złożone normy obsługi. Natomiast przy dobieraniu krosien, tkacze pracują na różnej liczbie maszyn⁹. Znajduje to swoje odzwierciedlenie w wymienionych średnich stawkach godzinowych, gdyż głównym ich składnikiem jest zarobek akordowy. Dokładne jednak określenie liczby osób pracujących w innych niż założone systemach obsługi nie było możliwe w warunkach przeprowadzonych badań. Dlatego też wyliczone w tabl. 2 średnie płace miesięczne są w pewnym stopniu szacunkowe, niemniej jednak dość prawidłowo pozwalają stwierdzić ogólne tendencje w kształtowaniu się zarobków tkaczy.

Jak wynika z tabl. 2, w żadnym miesiącu omawianego okresu średnia płaca tkacza pracującego w badanej tkalni nie była niższa niż 3000 zł, ale w mniejszym lub większym stopniu kwotę tę przekraczała. Wydaje się więc słuszne, że dane ankietowe skorygowano o sumę potrąceń, gdyż w ten sposób są one bardziej zbli-

⁸ Są to założone normy obsługi, wynikające ze struktury organizacyjnej badanej tkalni. Powszechnie obowiązującymi są tam No = 4 i No = 6. W niektórych przypadkach występuje również No = 8.

⁹ Dobieranie krosien polega na tym, że tkacz oprócz "swoich" maszyn obsługuje dodatkowo inne, nie pracujące z powodu braku obsady. Norma obsługi może wtedy wynosić 5, 6, 7 i 8 krosien. Jest to uzależnione od założonej dla danego tkacza normy obsługi i liczby dodatkowo obsługiwanych przez niego krosien.

żone do rzeczywistości. Średnie odchylenie pomiędzy faktycznym średnim zarobkiem miesięcznym a tym, który wyliczono na podstawie danych ankietowych (i skorygowano) wynosi średnio w omawianym okresie (styczeń-sierpień 1975 r.) tylko 152,4 zł. Jak dalece dane dotyczące zarobków, uzyskane w drodze ankietowania, odbiegają od rzeczywistości niech świadczy fakt, że w okresie lipiec-sierpień 1975 r. 64% tkaczek pracujących w Zakładzie C zarabiała ponad 3000 zł miesięcznie, a 13,4% nawet więcej niż 4000 zł¹⁰.

Zachodzi jednak pytanie, czy płace badanych tkaczy są zbliżone w swojej wysokości do średnich zarobków w przemyśle włókienniczym i całym przemyśle uspołecznionym? Otóż, jak wynika z danych statystycznych, przeciętne płace miesięczne netto robotników grupy przemysłowej i rozwojowej w 1975 r. w przemyśle włókienniczym wynosiły 2919 zł, a w całym przemyśle uspołecznionym - 3624 zł¹¹. Porównując średnią płacę miesięczną tkaczy pracujących w tkalni mechanicznej LZPB im. Obrońców Pokoju w okresie styczeń-sierpień 1975 r. (patrz tabl. 2), wynoszącą 3249,9 zł należy stwierdzić, że jest ona o 374 zł niższa od przeciętnej płacy w przemyśle uspołecznionym. Jednocześnie jednak badani tkacze zarabiali więcej (średnio o 331 zł) niż wynosi przeciętna płaca robotników grupy przemysłowej w przemyśle włókienniczym.

Problemem szczególnie istotnym z punktu widzenia ekonomicznych skutków zatrudnienia kobiet jest sytuacja materialna niektórych grup tkaczek. Chodzi tu mianowicie o te, które posiadają liczniejsze rodziny, lub samotnie wychowują dzieci. Analizę zarobków takich właśnie kobiet przeprowadzono w odniesieniu do zatrudnionych w Zakładzie C. Spośród 804 ankietowanych kobiet w tej tkalni wybrano 183 (ok. 23%), które pochodzą z rodzin, gdzie liczba osób prowadzących wspólne gospodarstwo domowe wynosi pięć i więcej, mają na utrzymaniu troje i więcej dzieci lub samotnie wychowują dzieci.

Tablica 3 prezentuje strukturę tej grupy tkaczek pod względem wysokości przeciętnego miesięcznego zarobku, określonego w arkiecie przez same zainteresowane. Podobnie jak w przypadku całej badanej zbiorowości, przeważają tu kobiety, które określily

¹⁰ Dane pochodzą z list płac za miesiąc lipiec i sierpień 1975 r.

¹¹ Mały rocznik statystyczny 1976, s. 106-107.

swoje pobory jako zawierające się w przedziale 2501-3000 zł (57,4%), a następnie 2001-2500 zł (22,4%)¹². Przeciętny miesięczny zarobek obliczony na podstawie danych zawartych w tabl. 3 wynosi 2744 zł, również więc nie odbiega od wyliczonego poprzednio dla wszystkich badanych tkaczek.

T a b l i c a 3

Przeciętny miesięczny zarobek
wybranej grupy tkaczek
wg przeprowadzonej ankiety (w zł)

Grupy zarobków	Liczba tkaczek	%
1401-2000	3	1,6
2001-2500	41	22,4
2501-3000	105	57,4
3001-3500	23	12,6
3501-4000	11	6,0
4001 i więcej	-	-
Ogółem	183	100,0

Ź r ó d ł o: Obliczenia własne na podstawie ankiety.

Celem określenia dokładnej wysokości rzeczywistych miesięcznych pobrań wspomnianej grupy tkaczek, prześledzono listy płac za miesiące lipiec-sierpień 1975 r. Rezultatem tego przedsięwzięcia jest ustalenie, że średni zarobek w lipcu wynosił 3396 zł, a w sierpniu 3448,50 zł. Tak więc w badanym okresie płace tej grupy tkaczek nie odbiegały zasadniczo od średnich pobrań miesięcznych pozostałej załogi kobiecej (por. tabl. 2). Nie jest to jednak porównanie całkiem ścisłe, gdyż z jednej strony występują tu wielkości szacunkowe, z drugiej natomiast faktyczne, pochodzące z list płac. W tym przypadku dane ankietowe różnią się także dość znacznie od zarobków rzeczywistych (w lipcu odchylenie wynosiło 652 zł, a w sierpniu 704,5 zł). Gdyby dodatkowo obliczyć udział kobiet zarabiających ponad 3000 zł miesięcznie w tej wy-

¹² Porównaj tabl. 1.

branej grupie tkaczek to okazałoby się, że było ich więcej niż w przypadku całej zbiorowości, bo 73% w lipcu i prawie 77% w sierpniu. Również większy był udział zarabiających ponad 4000 zł (odpowiednio 18% i ok. 20%).

Problemem ściśle wiążącym się z wysokością zarobków jest dobieranie krosien. Ankieta anonimowa, którą rozprawdzono wśród badanej załogi przed omawianą ankietą imienną zawierała między innymi pytanie: "Co pani(a) skłania do dobierania krosien?" 64,5% osób, które udzieliły odpowiedzi podało, że czynnikiem tym jest wyższy zarobek. W części przypadków motyw ten wiązał się jednocześnie z innymi, o charakterze ogólniejszym (dążenie do wykonania planu przez przedsiębiorstwo lub wzgląd na zwierzchnika). Pobudki te wymieniano także jako samodzielne motywy dobierania krosien, jednak w stosunku do pierwszego czynnika, ich udział jest mniejszy i wynosi 24,2% (patrz tabl. 4).

T a b l i c a 4

Motywy podejmowania pracy na dodatkowych krosnach

Motywy dobierania krosien	Liczba odpowiedzi	% odpowiedzi
Wyższy zarobek	400	64,5
Inne motywy	150	24,2
w tym:		
- wzgląd na zwierzchnika	67	10,8
- dążenie do wykonania planu przez przedsiębiorstwo	83	13,4
Osoby nie dobierające krosien	9	1,5
Brak odpowiedzi	61	9,8
Ogółem	620	100,0

Ź r ó d ł o: Obliczenia własne na podstawie ankiety.

Dobieranie krosien w badanym przedsiębiorstwie jest bardzo popularną formą zwiększania zarobku. Korzyści z tego czerpie zresztą również przedsiębiorstwo.

Wskutek coraz bardziej dającego się odczuć braku rąk do pracy, wiele krosien musiałoby pozostać nie wykorzystanych. Aby za-

chęć tkaczy do podejmowania pracy na dodatkowych krosnach, przedsiębiorstwo prowadzi odpowiednią politykę materialnego zainteresowania. Polega ona na niepotrącaniu za błędy w tkaninie wyprodukowanej na krosnach dobranych.

Możliwość pracy na większej liczbie krosien wpływa niewątpliwie na podwyższenie zarobku¹³. Zachodzi pytanie, kto w największym stopniu tę możliwość wykorzystuje? Czy na dobieranie decydują się raczej kobiety młode, nie obciążone zbyt obowiązkami rodzinnymi czy te, których potrzeby materialne są większe, bowiem posiadają na utrzymaniu dzieci?

Aby odpowiedzieć na to pytanie, przeanalizowano dokumenty zawierające informacje o osobach dobierających krosna. Okazało się, że w sali 1 Zakładu C¹⁴, w badanym okresie (lipiec-sierpień 1975 r.) 82 tkaczki (to jest ok. 23% wszystkich zankietowanych kobiet na sali), regularnie pracowały na dobranych krosnach¹⁵. Bliższa ich charakterystyka wykazała, że w przeważającej większości są to matki młodszych dzieci (47,6% z nich posiada co najmniej jedno dziecko w wieku do 15 lat, a 20,7% dwoje dzieci w tym wieku). Struktura jednak tych kobiet według omawianej cechy (tzn. wieku posiadanych dzieci) nie odbiega od ogólnej, odnoszącej się do wszystkich zankietowanych tkaczek. Wśród całej bowiem zbiorowości przeważają matki mające dzieci, które nie przekroczyły 15 roku życia (wśród posiadających jedno dziecko stanowią one 53,5%, dwoje - 45%, troje i więcej - 55,8%). Tak więc fakt posiadania dzieci i ich wiek nie mają żadnego wpływu na dobieranie krosien. Zależy to prawdopodobnie od zupełnie innych czynników.

Analiza dochodów rodzin badanych tkaczek

Dla pełnego scharakteryzowania sytuacji materialnej badanych tkaczek nie wystarczy wyłącznie analiza ich zarobków. Dlatego

¹³ Różnice pomiędzy średnimi stawkami za 1 roboczogodzinę przy No = 4, 6 i 8 krosien, wynoszą ok. 3 zł.

¹⁴ W sali 1 Zakładu C zankietowano 363 kobiety (88,5% tkaczy), a w sali 2 - 441 kobiet (87,2% tkaczy), łącznie 804 kobiety.

¹⁵ Nie wzięto pod uwagę osób pracujących na dobranych krosnach sporadycznie, gdyż wtedy trudno mówić o jakimś zasadniczym podwyższeniu wynagrodzenia z tego tytułu.

też przedmiotem pytania postawionego w ankiecie, na które odpowiadały same zainteresowane, były również dane dotyczące całkowitych dochodów rodziny.

T a b l i c a 5

Liczba osób prowadzących wspólne gospodarstwo domowe
a przeciętne miesięczne dochody rodziny

Liczba osób prowadzących wspólnie gospodarstwo domowe	Liczba rodzin poszczególnych kategorii	%	Przeciętne miesięczne dochody rodziny (w zł)	
			na rodzinę	na jednego członka rodziny
1	79	8,3	2 778,50	2 778,50
2	168	17,7	4 723,00	2 361,50
3	293	30,9	5 489,80	1 829,90
4	284	30,0	6 722,00	1 680,50
5	87	9,2	7 477,00	1 495,40
6	28	3,0	8 464,00	1 410,70
7 i więcej	8	0,8	8 625,00	1 184,20
Ogółem	947	100,0	5 883,70	1 782,90

Ź r ó d ł o: Obliczenia własne na podstawie ankiety.

W celu określenia, jaki jest przeciętny miesięczny dochód przypadający na jednego członka rodziny w zależności od liczby osób prowadzących wspólne gospodarstwo domowe, porównano łączne dochody rodzin badanych tkaczek z liczbą osób tworzących jedno gospodarstwo. Jak wynika z danych prezentowanych w tabl.5, przeciętne miesięczne dochody na jednego członka rodziny spadają w miarę wzrostu liczby osób prowadzących wspólne gospodarstwo domowe. Ponieważ, jak wcześniej powiedziano, większość tkaczek, to kobiety zamężne, mieszkające wspólnie z mężem i dziećmi, a ponadto głównie matki jednego i dwojga dzieci, najbardziej typowymi wśród badanej zbiorowości są rodziny trzy- i czteroosobowe (odpowiednio: 30,9% i 30,0%). Porównując dane dla tych gospodarstw z przeciętnymi miesięcznymi przychodami w gospodarstwach pracowniczych w całej gospodarce narodowej w 1974 r., obliczonymi na podstawie informacji zawartych w roczniku statystycznym,

należy stwierdzić, że różnice wahają się w granicach 1295,5-571,3 zł na niekorzyść przychodów gospodarstw domowych tkaczek zatrudnionych w LZPB im. Obrońców Pokoju (patrz tabl. 6). Takie same proporcje zachowane są oczywiście także dla rozbieżności w dochodach na jednego członka rodziny. Nie należy jednak odchylić tych traktować bez zastrzeżeń. Gdyby bowiem wprowadzić tylko korektę płac badanych tkaczek, porównanie to wypadłoby zapewne inaczej. Sposób liczenia przychodów w gospodarstwach domowych badanych kobiet jest podobny jak w roczniku statystycznym. Zarówno w jednym, jak i w drugim przypadku obejmują one przede wszystkim dochody z pracy i świadczenia społeczne. Niemniej jednak dane zawarte w roczniku statystycznym są nieporównanie bardziej dokładne. Głównym powodem omawianych różnic - jak należy przypuszczać - są nieprawdziwe informacje pochodzące z ankiet. Są one obciążone takim samym, albo nawet większym błędem, niż dane dotyczące zarobków. O ile jednak wysokość zarobków jest bardzo łatwa do sprawdzenia, o tyle rozmiary dochodów pozostałych członków rodziny już z założenia są o wiele mniej dokładne. Ankieta była jednakże w danym przypadku najdogodniejszym sposobem uzyskania powyższych informacji. Wydaje się więc, że można, korzystając z jej wyników i mając na uwadze mankamenty, wyprowadzić ogólne tendencje w kształtowaniu się dochodów rodzin badanych tkaczek.

Analiza tabl. 6 pozwala stwierdzić, że sytuacja materialna rodzin trzy- i czteroosobowych omawianych kobiet jest gorsza od przeciętnej krajowej dla tego typu gospodarstw. Dotyczy to szczególnie mocno rodzin trzyosobowych. Zresztą dość znaczna rozbieżność występuje także w odniesieniu do gospodarstw jedno- i dwuosobowych. Jedynie w miarę wzrostu liczby osób prowadzących wspólne gospodarstwo domowe (wśród badanych, rodziny składające się z pięciu i więcej osób, stanowią 13%), różnice te zanikają i dochody stabilizują się na zbliżonym poziomie.

Do wszystkich powyższych wniosków należy jednak podchodzić z dużą ostrożnością, gdyż dane z rocznika statystycznego dotyczące dochodów rodziny odnoszą się do 1974 r., natomiast ankieta była przeprowadzana w roku 1975. Ponieważ w ostatnim okresie nastąpił znaczny wzrost płac nominalnych, również wyższe od prezentowanych w tabl. 6 były w 1975 r. dochody rodzin pracowniczych. Poza tym, jak już podkreślano, znacznie zaniżone są dochody rodzin

T a b l i c a 6

Przeciętne miesięczne przychody w gospodarstwach pracowniczych
według wielkości gospodarstwa domowego

Dane	Na 1 gospodarstwo pracownicze (w zł)													
	ogółem		gospodarstwa o liczbie osób											
			1		2		3		4		5		6 i więcej	
Dane dla kraju	6627,3		3520,6		5112,5		6785,3		7293,3		7529,5		7923,8	
Dane dla ŁZPB im. Obrońców Pokoju		5883,7		2778,5		4723,0		5489,8		6722,0		7477,0		8500,0
Różnica	-743,6		-742,1		-389,5		-1295,5		-571,3		-52,5		576,2	
	na 1 osobę w gospodarstwie domowym (w zł)													
	ogółem		gospodarstwa o liczbie osób											
			1		2		3		4		5		6 i więcej	
Dane dla kraju	1897,6		3520,7		2556,3		2261,8		1823,3		1505,9		1222,0	
Dane dla ŁZPB im. Obrońców Pokoju		1782,9		2778,5		2361,5		1829,9		1680,5		1495,4		1240,8
Różnica	-114,7		-742,2		-194,8		-432,0		-143,0		-10,5		18,8	

Ź r ó d ł o: Dane dla kraju obliczono według Rocznika statystycznego 1975, tabl. 18, s. 95; dane dla ŁZPB im. Obrońców Pokoju wyliczono na podstawie ankiety.

T a b l i c a 7

Procentowy udział zarobków tkaczek w łącznych dochodach gospodarstw domowych,
w zależności od liczby osób w rodzinie (w ciągu miesiąca)

Liczba osób w rodzinie	Grupy dochodowe (w zł)								
	1 401- 3 000	3 001- 4 000	4 001- 5 000	5 001- 6 000	6 001- 7 000	7 001- 8 000	8 001- 9 000	9 001- 10 000	10 001 i więcej
1	100,0	100,0	100,0	-	-	-	-	-	-
2	100,0	81,0	58,4	48,0	44,5	38,3	30,4	-	-
3	100,0	80,5	57,6	49,1	44,9	39,0	34,5	33,0	28,0
4	100,0	79,0	54,0	49,0	44,3	39,0	33,0	28,0	23,7
5	-	48,6	59,1	47,0	43,8	35,6	32,3	31,9	23,6
6	100,0*	78,6	-	54,5	40,4	36,7	33,3	28,9	22,0
7 i więcej	-	-	-	45,4	42,3	36,7	-	28,9	18,0
Ogółem	100,0	82,0	57,0	48,0	44,0	38,0	33,0	30,0	23,2
Liczebność po- szczególnych grup dochodo- wych	107	59	113	264	178	106	58	27	35
947 = 100%	11,3	6,1	11,9	28,0	18,8	11,2	6,2	2,8	3,7

* Dotyczy tylko jednej rodziny.

Ź r ó d ł o: Obliczenia własne na podstawie ankiety.

badanych tkaczek, co zostało częściowo udowodnione przy omawianiu ich plac.

Kobiety pracując zarobkowo przyczyniają się do powiększania dochodów swych rodzin. To uczestnictwo jest różne i zależy od wysokości łącznych przychodów gospodarstwa domowego. Im dochody rodziny są niższe, tym zarobki kobiet zajmują w nich bardziej znaczącą pozycję (patrz tabl. 7). W grupie dochodowej do 3000 zł miesięcznie, zarobki tkaczek są jedynymi przychodami rodziny. Dotyczy to ok. 11% badanych kobiet - głównie samotnych. W miarę coraz wyższych grup dochodowych, udział zarobków kobiet w łącznych przychodach gospodarstwa domowego obniża się, z tym, że największa różnica (25 punktów procentowych) występuje pomiędzy grupą dochodową 3001-4000 zł i 4001-5000 zł. W najliczniej reprezentowanych grupach dochodowych: 5001-6000 zł i 6001-7000 zł (łącznie 46,8%), zarobki tkaczek stanowią 44-48% ogólnych przychodów rodziny.

Rozpatrując udział zarobków kobiet w dochodach gospodarstwa domowego, w zależności od liczebności rodziny, należy stwierdzić, że w każdym przypadku występują podobne tendencje, jak omówione wyżej. Zresztą w każdej grupie dochodowej, jak pokazuje tabl. 7, udziały procentowe są bardzo zbliżone w poszczególnych klasach gospodarstw domowych do wielkości ogólnych.

Zachowanie powyższych tendencji, które ma miejsce w stosunku do niższych grup dochodowych w rodzinach liczniejszych, wynika wyłącznie z niedostatecznej ich reprezentatywności.

Przy określaniu sytuacji materialnej badanych tkaczek nie można pominąć problemu kobiet samotnie wychowujących dzieci. Stanowią one jak gdyby odrębną część omawianej zbiorowości, bowiem cały ciężar utrzymania rodziny spoczywa wyłącznie na nich.

Spośród tkaczek zankietowanych w Zakładzie C - 63 kobiety samotnie wychowują dzieci. Zbadano, jak kształtują się w ich rodzinach miesięczne dochody na jedną osobę. Przeprowadzona analiza wykazała, że średnio są one niższe w porównaniu z przeciętnymi dochodami dla całej badanej zbiorowości o ok. 500 zł. Należy przy tym zaznaczyć, że przychody dla tych rodzin skorygowano, wprowadzając faktyczne zarobki tkaczek zamiast tych, które podały one w ankiecie. Wpłynęło to na zwiększenie dochodów w stosunku do danych ankietowych. Gdyby tej korekty nie wprowadzono - różnice byłyby jeszcze większe. Znamiennym jest także fakt, że

kobiety te podawały z reguły jako jedyne źródło utrzymania tylko swoje pobory. Nie ulega wątpliwości, że nie ujawniały one wszystkich dochodów, między innymi alimentów i rent należnych dzieciom. Poza tym kobietom tym przysługuje zasiłek rodzinny. Obliczono, że w badanym okresie (lipiec-sierpień 1975) na jednego tkacza pobierającego zasiłek rodzinny przypadało średnio 175 zł. Gdyby sumę tę uwzględnić w przychodach na jedną osobę w rodzinach kobiet samotnie wychowujących dzieci, różnica zmniejszyłaby się z 500 do 325 zł w porównaniu z przeciętnymi dochodami dla całej badanej zbiorowości.

Reasumując należy stwierdzić, że badania ankietowe przeprowadzone w tkalni mechanicznej LZPB im. Obrońców Pokoju pozwoliły uzyskać obraz sytuacji materialnej pracujących tkaczek i ich rodzin. Jest ona mniej korzystna w porównaniu z przeciętnymi dochodami rodzin pracowniczych w skali całej gospodarki narodowej. Typowy udział zarobków badanych kobiet w dochodach rodziny wynosi 40-50%. W niższych grupach dochodowych są one nierzadko jedynymi osobami przynoszącymi dochód. Dotyczy to głównie kobiet samotnie wychowujących dzieci. Sytuacja materialna tych ostatnich jest szczególnie kłopotliwa, gdyż przychody na jedną osobę są w ich rodzinach niższe niż w pozostałych.

Z pewnością wszystkie te wyniki należy przyjmować z dużą ostrożnością, gdyż dane ankietowe, które były podstawą wyciągania powyższych wniosków są w dużym stopniu obciążone błędem, nieścisłości. Mimo to jednak dały one przybliżony obraz sytuacji materialnej rodzin badanych tkaczek.

Marianna Prokop

MATERIAL SITUATION OF WOMEN-WEAVERS EMPLOYED IN THE OBRONCÓW POKOJU COTTON MILLS

Questionnaire surveys conducted in the mechanical weaving mill of the Obrońców Pokoju Cotton Mills in 1975 provided among others information about the material situation of women-weavers employed there and their families. Comparing them with average incomes of working families on the national scale it should be pointed out that their situation is less

favourable. That primarily concerns those families where the incomes of working women constitute the only source of income. In the most typical cases wages of working women submitted to the analysis account for 40 to 50 per cent of the family's incomes. In lower income brackets they are often the only persons in the family bringing in incomes.